

Nastava muzike i izgradnja „socijalističkog čovjeka“

Lada Duraković, *Glazba kao odgojno sredstvo u formiranju „socijalističkog čovjeka“: nastava glazbe u osnovnim školama u Hrvatskoj (1945–1965)*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 2019, 148 str.

Knjiga pod nazivom *Glazba kao odgojno sredstvo u formiranju „socijalističkog čovjeka“: nastava glazbe u osnovnim školama u Hrvatskoj (1945–1965)* rezultat je, prema rečima autorke Lade Duraković, trogodišnjeg rada na istraživačkom projektu „Stvaranje socijalističkog čovjeka. Hrvatsko društvo i ideologija“ Hrvatske zaklade za znanost (2013–2016). Lada Duraković (1968) diplomirala je na Odseku za muzikologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Ljubljani, dok je magistrirala i doktorirala na Odseku za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Zagrebu. Manjak interesa za ovakvu temu i izostanak relevantnih naučno-analitičkih refleksija bili su poseban podsticaj autorki za bavljenje ovom, kako mnogi tvrde, za sada još uvek „marginalnom“ i „nezanimljivom“ temom o kojoj je navodno „suvišno govoriti jer je sve o tome već ionako poznato“ (str. 9). Protiveći se ovakvim apriornim ocenama, autorkina namera bila je da mlađim generacijama pruži studiju zasnovanu na naučnoj metodologiji i interpretaciji koja nije pozicionirana na pojednostavljenim glorifikujućim ili pak negativnim stavovima. Knjigu nakon predgovora prate četiri poglavlja, pri čemu je poslednje posvećeno prilozi-ma (str. 119–148) koji sadrže podatke o sagovornicima tokom istraživanja, popis korišćenih skraćenica, izvora, literature i ilustracija, kao i slikovne priloge.

Glazbeno obrazovanje u školama u kontekstu društvenih prilika je naziv prvog poglavlja (str. 11–78). Polazeći od uticaja ideologije na obrazovne institucije, autorka je izložila glavni istraživački problem svoga rada – veze ideologije i obrazovnog sistema na primeru nastave muzike u hrvatskim osnovnim školama tokom prvih dvadeset godina nakon Drugog svetskog rata da bi, potom, izložila heurističku osnovu istraživanja. U mnoštvu izvora kojima se služila tokom istraživanja, od posebne važnosti su odgovarajući fondovi Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu, Državnog arhiva u Pazinu, Biblioteke Nikola Zrinski u Čakovcu i Hrvatskog školskog muzeja u Zagrebu. Značajan doprinos upotpunjavanju mozaika znanja pružila je i arhivska građa nastala radom Udruženja muzičkih pedagoga Hrvatske, Saveza muzičkih društava i organizacija Hrvatske, Udruženja kompozitora Hrvatske i još mnogih drugih, a u radu su korišćeni i članci iz muzičkih i pedagoških časopisa tog vremena, kao i časopisa posvećenih „kulturi i društvenim pitanjima“. U nastavku prvog poglavlja knjige, autorka je analizirala osnovne smernice obrazovne politike nakon Drugog svetskog rata da bi, potom, predstavila i muzičko vaspitanje (*Glazbeni odgoj*) kao deo estetskog vaspitanja deteta. Ono je za cilj imalo formiranje svestrano razvijenog čovjeka i svojim sadržajima trebalo je da pruži „specifičan doprinos oblikovanju harmonične ličnosti“ (str. 25). Posebno mesto u okviru nastave muzike imalo je zajedničko muziciranje, tačnije horsko pevanje, jer je ono sa sobom nosilo elemente društvenosti, saradnje i navikavanja na kolektiv. Kroz prvo poglavlje, autorka se bavila i problemom školovanja budućih učitelja muzike u razrednoj i predmetnoj nastavi, kojih je bilo veoma malo, te se

ovaj vid obrazovanja već tokom prvih posleratnih godina ubrzano razvijao. Kako bi se malobrojni tadašnji učitelji i nastavnici muzike u opšteobrazovnim školama lakše povezali i saradivali osnovano je i *Udruženje muzičkih odgojitelja Hrvatske* sredinom pedesetih godina prošlog veka, a koje je u saradnji sa *Udruženjem pedagoga muzičkih škola Hrvatske* bilo usmereno na organizovanje različitih seminara za unapređenje nastave, organizaciju smotri pionirskih i omladinskih horova, saradnju sa *Školskim radiom*, podsticanje štampanja zbornika horske literature i sl. Uvidom u Nastavne planove i programe, autorka je dala pregled naziva predmeta, ciljeva i zadataka nastave muzike tokom pomenutog perioda, kao i načine koji su bili predviđeni za ostvarivanje osmišljenog programa. Ono što pada u oči jeste da su se nastavni planovi i programi učestalo menjali, a razlike među njima neretko ostajale neprimetne što je, po svemu sudeći, bila posledica činjenice da su pisani na brzinu, umesto da se pričekalo da prethodni „zažive“ i da se na osnovu nastavne prakse uvode promene i novine. Tokom ovog razdoblja objavljeni su i prvi udžbenici i priručnici za razrednu i predmetnu nastavu muzike, a sa analizom sadržaja koju su tadašnja nastavna sredstva pružala, autorka daje uvid i u međusobne kritike i polemike samih autora i drugih muzikologa tog vremena. Rasprave su se najčešće odvijale na stranicama *Školskih novina*, a često kritike nisu bile uobičajene kako se to od naučne javnosti očekivalo. Iz tih razloga, jedan od kritičara i autora udžbenika tog vremena, Joža Požgaj, isticao je da „u načinu i stilu kritika treba da bude kulturna, ne zaboravljajući nikada na dužno poštovanje prema radu, a u odnosu prema ljudima čovječna i drugarska“ (str. 55). Na samom kraju poglavlja, autorka

je istakla značaj muzičkih emisija emitovanih na *Školskom radiju* koji su specifičnim rasporedom emitovanja u velikoj meri doprinele radu na nastavnoj oblasti slušanja muzike, koja je do tada bila znatno zapostavljena usled nedostatka neophodnih tehničkih sredstava (magnetofona, gramofona, ploča i radijskih prijemnika u školama).

Drugo poglavlje koje nosi naziv *Upisivanje ideologije u glazbenu nastavu* (str. 79–107) najpre osvetljava ulogu učitelja i nastavnika muzike kao posrednika određenog skupa stavova i vrednosti. Kako autorka ističe, prosvetni radnici su živeli skromno, a njihova uloga je bila prometejska, jer je svojim ponašanjem trebalo da ukažu mlađem naraštaju na pozitivne osobine koje mora posedovati budući „socijalistički čovek“. Od učitelja se očekivalo da prate politička dešavanja, te da, u sklopu izgradnje socijalističkog društva, zajednički uspeh postavljaju ispred individualnog. Pri tome, autorki je pošlo za rukom da oživi i sećanja na tadašnju nastavu kroz iskustva tadašnjih učenika i nastavnika iz različitih sredina sakupljenih posredstvom intervjuja, da pruži osvrt na razne poteškoće sa kojima su se susretali učitelji tokom izvođenja nastave, kao i na njihov vlastiti odnos prema nastavi muzike. Sastavni deo nastavne prakse bile su i školske priredbe, kao vid simboličke prakse i rituala, na kom je, kako autorka s pravom ističe, novo društvo gradilo vlastiti legitimitet i prepoznatljivost. Političke strukture su školama slale uputstva za proslave najvažnijih praznika, a svaki od njih je neizostavno bio praćen muzičkim programom. Sadržaji su se osvrtni na istorijsku simboliku, evocirali su važne događaje NOB-a i jubileje KPJ/SKJ i bili su u potpunosti vezani „uz institucije nove države, radnički pokret i pojedine istaknu-

te osobe“ (str. 90). Autorka se ukratko u radu dotakla i teme crkvene muzike i muzike za zabavu ukazavši da su ovi muzički žanrovi/vrste predstavljali „sjeme čiji plodovi ne pristaju u socijalistički hambar“ (str. 97). Međutim, uprkos intencijama prosvetnih vlasti, nije bilo moguće suzbiti širenje zabavne muzike budući da je na mlade generacije veliki uticaj imala italijanska, meksička, džez, a krajem ovog razdoblja i rokenrol muzika. U zaključku (str. 104–107) autorka je ukazala na raskorak između htenja i mogućnosti kada je u pitanju muzičko obrazovanje u školama u razdoblju „ranog socijalizma“. Naime, autorka je kao karakteristične probleme koji su se javljali u nastavi muzike izdvojila ambiciozne zahteve koji su bili postavljeni sa ciljem formiranja „socijalističkog čoveka“ i koji su kao takvi iziskivali aktivnu posvećenost nastavnika i nakon radnog vremena, a koja često nije bila praćena odgovarajućim vrednovanjem uloženog rada. Iz perspektive zvanične ideologije, ljubav prema domovini i privrženost socijalističkom društvu trebalo je da budu dovoljan motiv za rad učitelja i nastavnika ali se, međutim, pokazalo da su se zacrtani ciljevi veoma teško ostvarivali u stvarnosti socijalističkog društva. Mnogi nastavnici nisu imali neophodne predispozicije i znanja za izvođenje nastave muzike, što se tokom razmatranog perioda poboljšavalo. Ipak, rezultati rada su se razlikovali od slučaja do slučaja i u najvećoj meri zavisili od pojedinačnih faktora, počev od učitelja ili nastavnika, pa do okolnosti u kojima se nastava odvijala. Ipak, ono što je neosporno jeste da su prosvetne vlasti ispoljavale snažan interes za pitanja muzičkog obrazovanja kao dela vaspitno-obrazovnog procesa. Stoga se u periodu od dvadeset godina nakon završetka Drugog svetskog rata, posvećeno

radilo na izgradnji načina za približavanje muzike deci i mladima.

Treće poglavlje *Iz življene prakse* (str. 108–118) autorka je u potpunosti posvetila ličnim iskustvima savremenika, služeći se, prvenstveno, metodom usmene istorije. Na taj način je podatke iz arhivskih izvora i štampe dopunila subjektivnim sećanjima savremenika čime je upotpunila i usložnila pogled na nastavu muzike tokom pomenutog perioda.

Temeljna analiza i sistematizacija građe koja je sprovedena ovim istraživanjem nesumnjivo predstavlja korisnu polaznu osnovu za sva buduća istraživanja koja će se baviti različitim aspektima muzičkog obrazovanja tokom jugoslovenskog socijalističkog razdoblja. U tom smislu, knjiga Lade Duraković pruža solidan model za kritičko vrednovanje nastave muzike u socijalističkoj Jugoslaviji i predstavlja značajan doprinos boljem poznavanju ove još uvek nedovoljno istražene teme.

Miona Ilić

Univerzitet u Novom Sadu,
Pedagoški fakultet, Sombor
miona.ilic@pef.uns.ac.rs